

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

МАГАЛІС ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 930.85(669.1) (091)«196/198»

**ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАНІСЛАВА ПАВЛЮЧЕНКА
В УКРАЇНСЬКОМУ ХОРОВОМУ ВИКОНАВСТВІ
ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ**

26.00.01 – Теорія та історія культури

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства**

Київ – 2025

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана у Київському національному університеті культури і мистецтв Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент
Тилик Ігор Володимирович,
Київський національний університет культури і мистецтв, доцент кафедри музичного мистецтва.

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Карась Ганна Василівна,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, професор кафедри методики музичного виховання та диригування;

доктор мистецтвознавства, професор
Зосім Ольга Леонідівна,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, професор кафедри академічного і естрадного вокалу та звукорежисури.

Захист відбудеться 05 червня 2025 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.807.02 у Київському національному університеті культури і мистецтв за адресою: 01601, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36.

Із дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв за адресою: 01601, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36.

Автореферат розіслано 05 травня 2025 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Світлана ОБОРСЬКА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Одним із пріоритетних завдань сучасного гуманітарного знання є глибоке осмислення внеску видатних митців у розвиток українського музичного мистецтва. Серед таких постатей особливе місце посідає Станіслав Євстигнійович Павлюченко (1937–2010) – визначний український диригент, хормейстер, аранжувальник і педагог. Його творчий шлях тісно переплетений з українським народно-пісенним хоровим виконавством, де він проявив себе не лише як диригент у провідних мистецьких колективах країни, зокрема Державному українському народному хорі ім. Г. Верьовки, Ансамблі пісні і танцю Червонопрапорного Західного прикордонного округу (Ансамбль ЧЗПО) (з 1991 року – Ансамбль пісні і танцю прикордонних військ України, з 2007 – Академічний ансамбль пісні і танцю державної прикордонної служби України), а й педагог, працюючи на посаді художнього керівника та головного диригента Українського народного хору Київського національного університету культури та мистецтв (КНУКіМ). Його багатогранний талант сприяв збереженню й оновленню традицій народно-пісенного хорового мистецтва, інтеграції українського фольклору в академічну виконавську практику, підготовці кількох поколінь фахівців у сфері народного співу, вихованню естетичних смаків української інтелігенції, сприяючи розвитку їхньої національної свідомості.

Незважаючи на вагомий внесок С. Павлюченка у розвиток українського хорового мистецтва, ґрунтовних наукових праць, присвячених його мистецькому феномену, недостатньо – більшість публікацій мають публіцистичний характер і лише фрагментарно торкаються його художньої спадщини. Дисертація має на меті комплексний аналіз різних аспектів творчої реалізації митця. Актуальним є системний аналіз творчої діяльності С. Павлюченка в історико-культурному, виконавському та освітньому вимірах. Такий підхід дає змогу не лише заповнити наукову прогалину, але й оцінити його внесок у формування стильових доміант сучасної української хорової школи.

Зв'язок роботи з науковими планами та темами. Дисертацію виконано у відповідності до тем наукових досліджень Київського національного університету культури і мистецтв «Українське сценічне мистецтво в інтерконтекстуальних зв'язках із світовим художнім простором» (державний реєстраційний номер 0122U001119), «Культурно-мистецькі практики і процеси в дискурсі сучасного наукового діалогу» (державний реєстраційний номер 0124U003133), планів наукової роботи кафедри музичного мистецтва КНУКіМ.

Мета дослідження – дослідити творчу діяльність С. Павлюченка та висвітлити її роль і значення в контексті українського народно-хорового виконавства останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

- проаналізувати наукові та музично-нотографічні джерела, пов'язані з досліджуваною проблематикою;
- визначити основні фактори впливу на становлення творчої індивідуальності С. Павлюченка;
- простежити мистецьку та педагогічну діяльність С. Павлюченка;
- окреслити основні етапи становлення творчої особистості митця;
- проаналізувати діяльність Ансамблю ЧЗПО та Українського народного хору КНУКіМ у період роботи з ними С. Павлюченка;
- виявити мистецькі алгоритми творчого світобачення митця;
- проаналізувати обробки та аранжування, зроблені С. Павлюченком, на предмет виявлення в них оригінальних стильових особливостей.

Об'єкт дослідження – українське хорове виконавство останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.

Предмет дослідження – мистецька і педагогічна діяльність С. Павлюченка.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети були застосовані музично-історичний та музично-теоретичний методи аналізу нотографічних джерел, представлених партитурами обробок, аранжувань та інструментувань С. Павлюченка; метод структурно-композиційного та компаративного аналізу,

методи систематизації, узагальнення, аналітичний метод, а також інтерв'ювання колег та учнів митця і науковців, проблематика досліджень яких пов'язана з народним хоровим виконавством.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації *вперше*:

– досліджено творчу діяльність С. Павлюченка та його вплив на розвиток народного хорового мистецтва України останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.;

– охарактеризовано діяльність С. Павлюченка в суспільно-історичному контексті другої половини ХХ – початку ХХІ ст., зокрема, висвітлено вплив ідеологічних стереотипів радянської доби, які певним чином позначилися на формуванні творчої індивідуальності митця та особливостях його мистецької реалізації;

– проаналізовано характерні структурні ознаки обробок та аранжувань С. Павлюченка, зокрема: специфіку драматургічних кульмінацій, тембральну та динамічну поліваріантність у куплетах, співвідношення симетричних й асиметричних структур;

– виявлено прийоми, притаманні індивідуальному композиційному стилю С. Павлюченка;

уточнено та доповнено відомості щодо:

– педагогічної діяльності С. Павлюченка у студії з підготовки акторських кадрів при Державному українському народному хорі ім. Г. Верьовки;

– мистецької діяльності С. Павлюченка на посаді диригента оркестру та диригента-хормейстера Державного українського народного хору ім. Г. Верьовки;

набули подальшого розвитку уявлення про:

– внесок С. Павлюченка в розвиток українського хорового виконавства;

– композиційні засоби, що підкреслюють емоційно-психологічний ефект музично-вербальних кульмінацій в обробках та аранжуваннях С. Павлюченка.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані у подальшому вивченні національної народної хорової

школи. Отримані результати становлять цінність для укладання спеціальних курсів, формування змісту лекційних курсів, а також підготовки навчальних посібників і програм з історії української музики, хорознавства, історії хорового мистецтва у закладах мистецької освіти різних рівнів. Аналітичні напрацювання щодо творчості С. Павлюченка можуть бути впроваджені у практику роботи хорових колективів народного та військового спрямування.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням творчої діяльності С. Павлюченка в українському хоровому виконавстві останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. Усі положення та висновки дисертації, винесені на захист, отримані автором одноосібно. Всі наукові публікації за темою дисертації є одноосібними.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднено на науково-практичних, всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку» (Бердянськ, 2017, 2018); «Актуальні питання мистецтвознавства та мистецької освіти: сучасність і перспективи» (Харків, 2018); «Сучасні тенденції розвитку науки» (Чернівці, 2018); «Філософія тексту в сучасній культурі» (Київ, 2019); «Гуманітарні та природничі науки: актуальні питання» (Івано-Франківськ, 2019); «Професійна мистецька освіта: методичні аспекти» (Київ, 2021); «Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі» (Київ, 2024); «Мистецька освіта: виклики та перспективи» (Вінниця, 2024).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в 14 одноосібних наукових працях, серед яких 4 статті у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у виданні, внесеному до міжнародної наукометричної бази; 9 праць апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (217 позицій), додатків. Загальний обсяг дисертації – 230 сторінок, із них основного тексту – 148 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, сформульовано наукову проблему, мету і завдання, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено інформацію про апробацію, публікації, структуру та обсяг роботи.

У **Розділі 1 «Творча діяльність С. Павлюченка як предмет мистецтвознавчого аналізу»** розкрито історіографію проблеми та наведено джерельну базу дослідження, а також представлено українське народне хорове мистецтво як підґрунтя мистецької реалізації С. Павлюченка.

У *підрозділі 1.1 «Історіографія проблеми та джерельна база дослідження»* констатовано, що мистецька постать С. Павлюченка, його мистецька та педагогічна діяльність до останнього часу залишались висвітленими побіжно і поверхово. Більшість публікацій, присвячених митцю, характеризуються публіцистичним спрямуванням та лише опосередковано торкаються глибинної сутності його художнього феномену. Значна частина напрацювань 60–90-х років ХХ ст. не становить наукового інтересу, вони є або стислими рецензіями на окремі твори митця, або ж на певні концерти, які відбувалися упродовж багаторічної діяльності маестро. В них лише констатуються окремі факти, пов'язані з виконавською та педагогічною діяльністю С. Павлюченка, але відсутній ґрунтовний аналіз.

Творчий шлях С. Павлюченка активніше вивчається, починаючи з 2011 року. Так, діяльність С. Павлюченка на посаді диригента оркестру, диригента-хормейстера Державного заслуженого академічного українського народного хору ім. Г. Верьовки розглянута в наукових працях А. Іваницького, В. Ткаченко. Діяльність митця на посаді художнього керівника та головного диригента Ансамблю ЧЗПО частково висвітлена в наукових працях І. Павленка, В. Самофалова, О. Скопцової, В. Ткаченко.

Період роботи митця на посадах завідувача та викладача музично-теоретичних і хорових дисциплін у студії з підготовки акторських кадрів при Державному українському народному хорі, а також на посадах завідувача кафедри

народнопісенного виконавства, художнього керівника та головного диригента Українського народного хору КНУКіМ висвітлено в наукових працях М. Варгуна, В. Горобця, А. Іваницького, В. Коротя-Ковальської, О. Кощенко, Л. Луценко, І. Павленка, В. Самофалова, О. Скопцова, В. Сластьона, Т. Снігіря. Таким чином, увесь масив напрацювань можна систематизовано за напрямками вивчення постаті С. Павлюченка: біографічний (А. Іваницький, П. Павлюченко, В. Ткаченко); музикознавчо-теоретичний (І. Павленко, О. Скопцова, В. Ткаченко); історичний (М. Варгун, А. Іваницький, В. Коротя-Ковальська, О. Кощенко, Л. Лащенко, Л. Луценко, В. Самофалов, В. Ткаченко).

Джерельну базу дослідження становлять: аудіо-інтерв'ю з колегами та учнями митця (С. Вовк, І. Мельниченко, П. Павлюченко, М. Підгорбунський, Ю. Рутецький, Г. Синєок, О. Скопцова); партитури митця, які увійшли до тритомного видання «Співає український народний хор Київського Національного університету культури і мистецтв»; партитури митця з сімейного архіву маестро; відео-записи концертів Українського народного хору КНУКіМ та аудіо-записи Ансамблю ЧЗПО під орудою митця, розміщені на інтернет-платформі *YouTube*.

У підрозділі 1.2 *«Українське народне хорове мистецтво як підґрунтя мистецької реалізації С. Павлюченка»* наголошено, що фольклорна пісенна спадщина є основою для творчості таких корифеїв українського хорового мистецтва та основоположників професійної української хорової традиції, як М. Лисенко, Д. Січинський, П. Демуцький, О. Кошиць, М. Леонтович, К. Стеценко, П. Козицький, Г. Верьовка. Їхня творча спадщина справила глибокий вплив на мистецьку діяльність С. Павлюченка, який у своїй мистецькій практиці спирався на творчі доробки П. Демуцького, Г. Верьовки. Це знайшло своє відображення в репертуарі Українського народного хору КНУКіМ, до якого увійшли: чумацька пісня «Ой, ходив чумак» в обробці Г. Верьовки, інструментування С. Павлюченка; козацька пісня «Ой, там за Дунаєм» в обробці Г. Верьовки (за П. Демуцьким) і у виконавській редакції С. Павлюченка.

Професійна діяльність С. Павлюченка на посаді педагога-репетитора, диригента оркестру та диригента-хормейстера Державного заслуженого

академічного українського народного хору ім. Г. Верьовки стала основою для його подальшої реалізації як художнього керівника та головного диригента Українського народного хору КНУКіМ. Особливості тембрального мислення митця, сформовані під час роботи в хорі ім. Г. Верьовки, знайшли подальше втілення у його діяльності зі студентським хоровим колективом університету. До репертуару колективу увійшли твори українських композиторів, аранжування яких здійснив С. Павлюченко: пісні «Чайка степова» (муз. І. Сльоти, вірші А. Малишка, обробка П. Майбороди); «Мамина вишня» (муз. А. Пашкевича, вірші Д. Луценка); «Фронтіві побратими» (муз. А. Пашкевича, вірші Д. Луценка; кантата «Лебеді материнства» (муз. А. Пашкевича, вірші В. Симоненка).

С. Павлюченко, як і М. Кречко, випускники класу Е. Скрипчинської, неодноразово зверталися до жанру обробки народної пісні, що дало їм змогу збагатити репертуар очолюваних ними колективів. На схожість мистецької реалізації М. Кречка з творчими пошуками С. Павлюченка та засвоєні в класі мисткині тотожні підходи в їхній хормейстерській і педагогічній роботі вказують численні обробки народних пісень, а також успішна педагогічна діяльність, яка підсумувалася підготовкою плеяди видатних особистостей: у М. Кречка – В. Коцур, А. Масленнікова, Е. Сокач, О. Тарасенко та інші; у С. Павлюченка – М. Варгун, С. Вовк, В. Другальов, Г. Синєок, О. Скопцова та інші.

У **Розділі 2 «Професійна діяльність С. Павлюченка як культурно-мистецький феномен»** представлено етапи мистецької діяльності С. Павлюченка, виявлено та проаналізовано мистецькі алгоритми творчого світобачення С. Павлюченка.

У *підрозділі 2.1 «Етапи мистецької діяльності С. Павлюченка»* – встановлено основні етапи творчої актуалізації митця, зокрема, проаналізовано період його навчання у Київській державній консерваторії в класі Е. Скрипчинської, педагогічний вплив якої відіграв важливу роль у формуванні концептуальних засад його професійної музичної освіти та сприяв ознайомленню з музично-фольклорними джерелами.

За ініціативи Е. Скрипчинської С. Павлюченко в 1966 році обійняв посади диригента оркестру та диригента-хормейстера Державного українського народного хору ім. Г. Верьовки, де удосконалював свої навички роботи з оркестровою та хоровою, а також хореографічною групами мистецького колективу. Принципи поєднання цих груп в єдину складну художню структуру – народний хор С. Павлюченко засвоїв саме під час роботи в хорі ім. Г. Верьовки. Працюючи у хорі, С. Павлюченко зробив чимало оркеструвань, аранжувань та обробок. Зокрема, для тріо в складі П. Павлюченко, В. Мартиненко та Н. Цюпи маестро робив обробки української пісенної спадщини, а також інструментування для оркестрового супроводу (обробки пісень «Скрипливії ворітечка», «Ой, не рости, кропе»). Робота С. Павлюченка з оркестром хору ім. Г. Верьовки дала йому можливість більш детально вивчити технічні та тембральні особливості оркестрових інструментів.

Наступним етапом творчої реалізації С. Павлюченка стала робота упродовж 22 років у заснованому ним у 1971 році Ансамблі ЧЗПО на посаді художнього керівника та головного диригента. Зважаючи на потребу формування репертуару новоствореного колективу, цей час виявився плідним з точки зору написання С. Павлюченком обробок, аранжувань та інструментувань. Його фахова майстерність з аранжування музичних творів відзначалася високим художнім рівнем, що забезпечував глибоку емоційну виразність виконання та справляв сильне враження на слухацьку аудиторію. Аналіз репертуару мистецького колективу засвідчує, що творча діяльність С. Павлюченка в Ансамблі ЧЗПО стала підґрунтям для формування репертуару ансамблів військового спрямування.

Творче обдарування С. Павлюченка виразно проявилось в період з 1984-го по 2010-ті роки, упродовж яких він реалізовував свій потенціал на посадах завідувача кафедри народно-пісенного виконавства, художнього керівника та головного диригента Українського народного хору КНУКіМ. Його організаційні здібності проявилися під час ліцензування спеціальностей, за якою здійснювалася підготовка майбутніх фахівців на очолюваній ним кафедрі, за його сприяння до викладацької діяльності були залучені висококваліфіковані педагоги, серед яких

І. Павленко, В. Самофалов, І. Синельников, О. Скопцова та ін. Студентський народний хор КНУКіМ, невіддільний складник мистецької спадщини С. Павлюченка, став своєрідною творчою лабораторією, де студенти набували та удосконалювали свої навички роботи з хоровими колективами. Випускники кафедри, серед яких М. Варгун, С. Вовк, О. Скопцова, Т. Школьна, реалізували себе в різних мистецьких колективах України, продовжуючи плекати українське народне пісенне виконавство.

У *підрозділі 2.2 «Мистецькі алгоритми творчого світобачення С. Павлюченка»* проаналізовано обробку митця пісні «Лелеченьки» (муз. О. Білаша, вірші Д. Павличка); аранжування пісень «Не спи, моє серце» (муз. О. Білаша, вірші Д. Павличка); «Любий брате, маму бережи» (муз. І. Сльоти, вірші А. Камінчука); «Мамина вишня» (муз. А. Пашкевича, вірші Д. Луценка). Аналіз цих аранжувань та обробки засвідчує неодноразове застосування С. Павлюченком принципу золотого перетину як засобу формотворення, що ґрунтується на математично вивірених гармонійних пропорціях і відповідає найвищим естетичним вимогам. Особливо яскраво цей принцип проявляється в організації кульмінацій, динамічного розвитку та структурних розділів музичних творів. Серед ряду інших авторських прийомів, що складають унікальний алгоритм художнього мислення митця, – поєднання декламаційних епізодів із вокальними інтонаціями, логічно обґрунтоване чергування чоловічих і жіночих голосів, тональні та фактурні ускладнення, які провокують емоційну напругу, динамічне оновлення музичного матеріалу кожного куплету.

Ці твори також відзначені застосуванням комплексу засобів музичної виразності, за допомогою яких С. Павлюченко збагачував художню палітру музично-пісенної драматургії, забезпечував глибоке розкриття змісту поетичного тексту: метро-ритмічних, динамічних, тембрових і фактурних рішень. В усіх розглянутих прикладах обґрунтовано простежується прагнення до досягнення максимального художнього ефекту за допомогою поєднання емоційної виразності з конструктивною довершеністю.

У підрозділі 2.3 «Педагогічна діяльність С. Павлюченка в контексті його мистецької реалізації» висвітлено педагогічну діяльність митця, яка є невіддільним складником його мистецького феномену.

Педагогічну діяльність С. Павлюченка розпочав у 1962 році, коли поєднував роботу на посадах завідувача і викладача музично-теоретичних і хорових дисциплін у студії з підготовки акторських кадрів при Державному українському народному хорі. З 1974-го по 2010-ті роки викладав у Київському національному університеті культури і мистецтв, де створив школу народного пісенного виконавства на базі студентського народного хору КНУКіМ. С. Павлюченка активно сприяв мистецькій діяльності студентських творчих колективів кафедри, зокрема фольклорного ансамблю «Крालиця». Вихованці колективу Н. Гаренко, І. Коваленко, О. Цибульська (наразі учасниці гурту ДахаБраха) систематично та професійно почали досліджувати фольклорні джерела саме під час навчання в КНУКіМ. Т. Школьна стала солісткою Національної філармонії України, а також хормейстером дитячої школи-студії «Берегинька» при Київському академічному театрі українського фольклору «Берегиня» М. Карагоди. Вихованицею ансамблю «Кралаиця» є й К. Павленко, солістка гурту Go_A, яка у 2009–2013 роках навчалася у КНУКіМ.

Найвідомішими випускниками цієї кафедри, які активно реалізують свій творчий потенціал у площині народно-пісенного жанру, є: М. Варгун, С. Вовк, О. Скопцова.

У Розділі 3 «Аранжувально-композиторська діяльність С. Павлюченка» проаналізовано драматургічні засади аранжувально-композиційної творчості С. Павлюченка, а також творчий доробок митця, тісно пов'язаний із творчістю видатних українських композиторів та поетів – його сучасників, серед яких композитори: О. Білаш, О. Вратарьов, О. Зуєв, А. Кос-Анатольський, П. Майборода, О. Осадчий, А. Пашкевич, І. Поклад, І. Сльота, В. Тилик, І. Шамо та інші; а також поети А. Камінчук, Д. Луценко, А. Малишко, Д. Павличко, В. Симоненко, Л. Татаренко, Л. Тиглій, М. Ткач, М. Томенко та інші.

У підрозділі 3.1 «Драматургічні засади аранжувально-композиційної творчості С. Павлюченка» розглянуто індивідуально-стильові та художні особливості композиторської творчості С. Павлюченка під кутом зору побудови кульмінаційних етапів драматургічного розвитку.

В аранжуванні пісні «Мамина вишня» (муз. А. Пашкевича, вірші Д. Луценка) завдяки урізноманітненню викладу музичного матеріалу С. Павлюченко ефективно уникає драматургічної статичності, впроваджуючи не використані в попередніх куплетах засоби музичної виразності. Для динамізації музичного твору застосовує агогічні зміни, варіювання метроритмічної пульсації, введення нового музичного матеріалу – вокалізу, який виконує функцію своєрідної музично-образної «емблеми». За допомогою імплантації в музичну тканину засобів музичного розвитку, що не застосовувалися в аранжуванні пісні раніше, С. Павлюченко провокує у слухачів стан особливого піднесення, яке, зрештою, актуалізується в характерних проявах емоційного катарсису.

Одним із показових прикладів досягнення митцем емоційних кульмінацій є аранжування пісні «Ви наша молитва, мамо» (муз. О. Осадчого, вірші Л. Татаренка), в якій підсилено емоційну складову за рахунок акапельної хорової вставки між другим і третім куплетами, що являє собою піснеспів для урочистого поминання померлих «Вічная пам'ять».

Аранжуванням та обробкам, створеним С. Павлюченком, притаманні характерні алгоритми побудови музичних творів: в аранжуваннях проаналізованих пісень «Ти ніколи мене не забудь» (муз. та вірші П. Майбороди), «Ви наша молитва, мамо» (муз. О. Осадчого, вірші Л. Татаренка), «Мамина вишня» (муз. А. Пашкевича, вірші Д. Луценка) після вступу в першому куплеті застосовано спів солістів; в аранжуваннях проаналізованих творів «Не спи, моє серце» (муз. О. Білаша, вірші Д. Павличка), «Ви наша молитва, мамо» (муз. О. Осадчого, вірші Л. Татаренка) та обробці «Лелеченьки» (муз. О. Білаша, вірші Д. Павличка) вступ до пісні та її закінчення побудовані на одному музичному матеріалі.

Для обробок українських народних пісень «Ой, не рости кропе» та «Їхав, їхав козак містом» для урізноманітнення музичної тканини С. Павлюченком

застосовано варіювання хорових тембрів, урізноманітнення ладово-гармонічної та темпо-ритмічної основ в межах одного музичного твору, урізноманітнення динаміки та штрихів, ускладнення фактури, чергування заспіву солістів та хору, використання дерев'яної коробочки (casseta) як народного інструментарію. Це уможливило привнесення в кожен наступний куплет якісно нових змін, які надали музичним творам динамізму.

У підрозділі 3.2 «Мистецьке переосмислення С. Павлюченком авторської пісенної творчості українських композиторів та поетів – його сучасників» творчий доробок С. Павлюченка проаналізовано на предмет його зв'язку з творчістю видатних українських композиторів, серед яких: О. Білаш, О. Вратарьов, О. Зуєв, А. Кос-Анатольський, П. Майборода, О. Осадчий, А. Пашкевич, І. Поклад, І. Сльота, В. Тилик, І. Шамо, та інші; а також поетів – його сучасників: А. Камінчук, Д. Луценко, А. Малишко, Д. Павличко, В. Симоненко, Л. Татаренко, Л. Тиглій, М. Ткач, М. Томенко та інші.

Творче переосмислення С. Павлюченком мистецької спадщини цих діячів сприяло збагаченню репертуару Ансамблю ЧЗПО та Українського народного хору КНУКіМ. У репертуарі Українського народного хору КНУКіМ творчість згаданих митців, переосмислена та адаптована С. Павлюченком до технічних і тембральних можливостей колективу, була представлена такими творами, як: «Згадай рідний край» (муз. П. Майбороди, вірші М. Ткача, аранжування С. Павлюченка); «Не спи, моє серце» (муз. О. Білаша, вірші Д. Павличка, аранжування С. Павлюченка) та іншими музичними творами. Репертуар ансамблю прикордонників був збагачений такими піснями, як: «Червоні вершники» (муз. О. Білаша, вірші М. Томенка, аранжування С. Павлюченка); «Сибіряки» (муз. О. Білаша, вірші Д. Павличка, аранжування С. Павлюченка); «Як на дальнім небосхилі» (муз. та вірші А. Малишка, обробка П. Майбороди, інструментування С. Павлюченка) та інші.

Аналіз партитури пісні «Як на дальнім небосхилі» свідчить про застосування митцем звукоімітації за допомогою оркестрових тембрів флейти та баяну співу жайворонка, за допомогою ритмічного малюнка дерев'яної коробочки (casseta) – бігу коней, а секундових ламентозних елементів в партії скрипки –

плачу. Крім того, в оркестровому проґраші митець глибше розкрив тембральні та технічні можливості оркестрових інструментів, змістивши смисловий акцент з художнього задуму віршів пісні на інструментальну складову твору; музична тканина проґрашу викладена більш рухливо та динамічно, фігурують шістнадцяті тривалості, матеріал насичений штрихами та динамікою. Окрім цього в партіях труб спостерігається спроба імітації фанфарного звучання, що додає проґрашу урочистого й піднесеного характеру.

Алгоритм та критерії аналізу партитури пісні «Як на дальнім небосхилі» можуть слугувати зразком у подальшому вивченні особливостей мистецького переосмислення С. Павлюченком авторської пісенної творчості видатних українських композиторів та поетів – його сучасників.

ВИСНОВКИ

1. Визначальним підґрунтям творчої діяльності С. Павлюченка є багатоманіття народно-хорового мистецтва України останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. Творча діяльність таких корифеїв українського хорового виконавства, як Г. Верьовка, П. Демуцький, П. Козицький, О. Кошиць, М. Леонтович, М. Лисенко, К. Стеценко, Д. Січинський, стали підґрунтям для мистецької реалізації С. Павлюченка. Створюючи репертуар Українського народного хору КНУКіМ, митець переосмислив творчі пошуки керівника Поліського ансамблю пісні і танцю «Льонок» І. Сльоти, керівника Черкаського державного заслуженого українського хору та Державного академічного Волинського народного хору А. Пашкевича. Це знайшло своє відображення в репертуарі Українського народного хору КНУКіМ, до якого увійшли пісні в аранжуванні С. Павлюченка: «Любий брате, маму бережи»; «Чайка степова»; «Мамина вишня»; кантата «Лебеді материнства» та інші.

2. Етапами творчої реалізації С. Павлюченка є: робота на посаді диригента оркестру та диригента-хормейстера Державного українського народного хору ім. Г. Верьовки (1966–1971); засновника, художнього керівника та головного

диригента Ансамблю ЧЗПО (1971–1993); завідувача кафедри народнопісенного виконавства, художнього керівника та головного диригента Українського народного хору КНУКіМ (1984–2010).

В хорі ім. Г. Верьовки митець набув навички роботи як з хоровою групою мистецького колективу, так і з оркестровою та хореографічною (показовий приклад - вокально-хореографічна композиція «Запорожці», де задіяні хор, оркестрова та хореографічна групи). Творчий доробок С. Павлюченка в період його роботи в цьому колективі представлений й оркеструванням поеми-кантати «Тополя» - останньої творчої роботи Г. Верьовки. Репертуар хору наразі включає твори, до створення яких долучився С. Павлюченко, зокрема, його обробка української народної пісні «За горами, за хмарами».

Досвід, набутий С. Павлюченком під час роботи в хорі ім. Г. Верьовки, став вагомим підґрунтям для подальшого розвитку його індивідуальних творчих пошуків та мистецької самореалізації в Ансамблі ЧЗПО. Визначальною особливістю цього періоду є зосередженість на військовій тематиці. Утворення Ансамблю характеризує митця як цілеспрямовану, вольову особистість, що володіє лідерськими якостями. Попри ідеологічні партійні настанови, митець включає в репертуар Ансамблю обробки українських народних пісень та музичні твори українських композиторів. Це дає підстави розглядати Ансамбль ЧЗПО як засіб популяризації української пісні серед військових та поціновувачів мистецької діяльності колективу.

Творча діяльність С. Павлюченка на посаді художнього керівника та головного диригента Українського народного хору КНУКіМ суттєво вплинула на українське народно-пісенне виконавство. Досвід, набутий студентами під час роботи з хором, реалізовано ними в їхніх індивідуальних творчих пошуках: М. Варгун заснував у Херсонському фаховому коледжі культури і мистецтв фольк-гурт «Свічадо»; С. Вовк заснував у Чернігівському обласному філармонійному центрі фестивалів та концертних програм академічний ансамбль пісні і танцю «Сіверські клейноди».

3. Педагогічну діяльність С. Павлюченко розпочав у 1962 році у студії з підготовки акторських кадрів при Державному українському народному хорі. Як викладач, С. Павлюченко приділяв особливу увагу популяризації національної пісенної, музичної та хореографічної спадщини, що сприяло перетворенню студії на важливий чинник розвитку національної культури.

У КНУКіМ С. Павлюченко з 1984 по 2010 роки був завідувачем кафедри народно-пісенного виконавства, на якій здійснювалася підготовка фахівців за кваліфікаціями: «Диригент народного хору, викладач дисциплін української народної музичної творчості», «Диригент капели бандуристів, викладач української народної музичної творчості», «Виконавець народних пісень, викладач української народної музичної творчості». Науково-педагогічними працівниками кафедри було розроблено значний масив навчально-методичних матеріалів, зокрема сформовано систему комплексних кваліфікаційних завдань зі спеціальності 7.020104 «Народна художня творчість».

Одним із завдань кафедри народно-пісенного виконавства стало дослідження фольклорної спадщини та її адаптація до сучасних форм ансамблевого, хорового й інструментального виконавства. Вона стала своєрідною лабораторією, де креативність студентів та її педагогічного складу була реалізована в створенні різних творчих проєктів, серед них: фольклорний ансамбль «Крالیця», український ансамбль народної музики «Будьмо». Школа народно-пісенного виконавства С. Павлюченка представлена послідовниками мистецької та педагогічної діяльності маестро, серед них: М. Варгун, С. Вовк, А. Пахомов, Г. Синєок, О. Скопцова та інші.

4. Обробки та аранжування, здійснені С. Павлюченком, засвідчують високий рівень відчуття митцем форми твору. Кульмінаційні епізоди в проаналізованих аранжуваннях творів («Не спи, моє серце»; «Любий брате, маму бережи»; «Мамина вишня») та обробці пісні («Лелеченьки») співпадають з точкою золотого перетину та зумовлені смисловим навантаженням текстів й моментом найбільшої емоційної напруги музичних творів.

Творча спадщина митців – його сучасників є невіддільним складником мистецької реалізації С. Павлюченка на посадах художнього керівника та головного диригента Ансамблю ЧЗПО та художнього керівника і головного диригента Українського народного хору КНУКіМ. До репертуару Ансамблю увійшли такі музичні твори в аранжуванні С. Павлюченка, як: «Червоні вершники», «Сибіряки», «Партизанська дума»; інструментуванні митця пісні «Як на дальнім небосхилі»; оркестрування С. Павлюченком обробок К. Мяскова українських народних пісень «Кучерява Катерина», «Чумарочка рябесенька».

5. Український народний хор КНУКіМ неодноразово виконував у аранжуванні С. Павлюченка вокально-симфонічну поему «Тополя»; пісню-думу «Князівна Либідь»; кантату «Лебеді материнства»; пісні «Мамина вишня», «Ви наша молитва, мамо», «Виглядала мати сина», «Не спи, моє серце», «Любий брате, маму бережи»; в обробці С. Павлюченка пісню «Лелеченьки», баладу «Любов»; в інструментуванні митця пісню «Як на дальнім небосхилі» та інші.

6. Поряд із цінністю обробок, аранжувань та інструментувань, зроблених С. Павлюченком, творча спадщина митця є показовим прикладом практичного застосування ускладнення фактури, імітації, підголоскової поліфонії, підсилення вокальних партій тембрами оркестрових інструментів, поєднання тембрів хору та оркестрових інструментів, а також засобів підсилення емоційної складової пісні за рахунок додавання до партитури музичного матеріалу, який має відмінну від пісні природу музикування. В аранжуванні пісні «Ви наша молитва, мамо», С. Павлюченко додав до партитури характерний колаж-вставку «Вічная пам'ять», який є важливим структурним підрозділом православного чину заупокійної служби (Панахиди). Використовуючи цей фрагмент, митець надає йому особливого значення в процесі психологічно-емоційного нагнітання, вбачаючи в ньому вагомий чинник музичного розвитку, який дає змогу максимально поглибити трагедійний колорит художнього образу, створюючи майже напрочуд реалістичну атмосферу людського горя на межі розпачу і безнадії.

В обробці митця української народної пісні «Ой, не рости кропе» для урізноманітнення музичного матеріалу після четвертого куплету С. Павлюченко

вводить інструментальний програш у тональності субдомінанти, але вже п'ятий куплет звучить в основній тональності, при цьому для нього характерна інша метроритмічна пульсація, відмінна від інших куплетів. У шостому куплеті С. Павлюченко змінює тональність з мажорної на однойменний мінор, що характеризує його як оригінального інтерпретатора. Куплет закінчується інструментальним програшем з поступовим сповільненням, але вже в наступному куплеті маестро повертається до основного темпу та основної тональності.

Незаперечною є обдарованість С. Павлюченка за допомогою варіювання темпу, метроритмічної основи, фактури, динаміки, ладу, музичної форми, оркестрових тембрів та їх поєднання з тембрами народного хору підсилювати художній зміст на перший погляд, здавалося б простих пісень. Йому були близькими по духу твори, що відображали в собі історичні події українського народу з закодованою в народних піснях душею української нації. Митця надихала особлива емоційність, притаманна українським народним пісням. Своїм винятковим музичним баченням та професійною інтуїцією маестро давав нове життя здавалося б не зовсім вдало написаним творам. Його новаторські погляди стали закономірним результатом поєднання вроджених здібностей та жаги до пізнання нового з безперечно винятковим творчим шляхом як учня, педагога, керівника мистецьких колективів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Магаліс О. В. Творчість С. Павлюченка в контексті розбудови національно свідомого суспільства. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* зб. наук. пр. 2017. Вип. XXXIX. С. 290–297.

2. Магаліс О. В. Характерні особливості діяльності С. Є. Павлюченка як художнього керівника академічного Ансамблю пісні і танцю державної прикордонної служби України (1971–1993 рр.). *Культура і сучасність*. 2017. № 2. С. 145–149.

3. Магаліс О. В. Феномен золотого перетину та специфіка його застосування в обробках та аранжуваннях С. Павлюченка. *Мистецтвознавчі записки*. 2017. Вип. 32. С. 391–398.

4. Магаліс О. В. Мистецька та педагогічна діяльність С. Павлюченка. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Мистецтвознавство*. 2017. Вип. 37. С. 249–258.

Стаття у виданні, внесеному до міжнародної наукометричної бази

5. Магаліс О. В. Специфіка переосмислення поетичної образності Т. Шевченка в музичній хоровій та педагогічній діяльності С. Павлюченка. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 192–196.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Магаліс О. В. Творча діяльність Станіслава Євстигнійовича Павлюченка в контексті стильових засад українського народно-пісенного виконавства. *Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Бердянськ, 20–21 квіт. 2017 р. Бердянськ : БДПУ, 2017. Ч. 1. С. 178–179.

7. Магаліс О. В. Творча діяльність С. Павлюченка на посаді диригента оркестру, та диригента-хормейстера державного українського народного хору ім. Г. Верьовки. *Наука III тисячоліття : пошуки, проблеми, перспективи розвитку* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Бердянськ, 25–26 квіт. 2018 р. Бердянськ : БДПУ, 2018. Ч. 1. С. 98–100.

8. Магаліс О. В. Поезія Т. Шевченка в творчості С. Павлюченка. *Актуальні питання мистецтвознавства та мистецької освіти: сучасність і перспективи* :

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовт. 2018 р. Харків : ХДАДМ, 2018. С. 84–87.

9. Магаліс О. В. Диригентська діяльність С. Є. Павлюченка. *Сучасні тенденції розвитку науки* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 21–22 груд. 2018 р. Херсон : Вид-во «Молодий вчений», 2018. Ч. 1. С. 135–137.

10. Магаліс О. В. Утілення традицій української народнопісенної вербально-образної сюжетики в творчості С. Павлюченка. *Філософія тексту в сучасній культурі* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 29 берез. 2019 р. Київ : КНУКіМ, 2019. С. 131–135.

11. Магаліс О. В. Сюжетно-образні аналогії між хоровою обробкою С. Павлюченка «Лелеченьки» та романом В. Барки «Жовтий князь». *Гуманітарні та природничі науки: актуальні питання* : матеріали наук.-практ. конф., м. Івано-Франківськ, 25–26 жовт. 2019 р. Херсон : Вид-во «Молодий вчений», 2019. С. 88–90.

12. Магаліс О. В. Творчість українських композиторів другої половини ХХ століття в репертуарі українського народного студентського хору КНУКіМ. *Професійна мистецька освіта: методичні аспекти* : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 25 берез. 2021 р. Київ, 2021. С. 24–26.

13. Магаліс О. В. Сильові особливості творчої спадщини С. Павлюченка. *Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 06–07 черв. 2024 р. Київ : НАКККіМ, 2024. С. 46–49.

14. Магаліс О. В. Мистецькі алгоритми в творчості С. Є. Павлюченка. *Мистецька освіта: виклики та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. за участю здобувачів вищої освіти та молодих учених, м. Вінниця, 14 листоп. 2024 р. Вінниця : ВДПУ, 2024. С. 41–45.

АНОТАЦІЯ

***Магаліс О. В.* Творча діяльність Станіслава Павлюченка в українському хорovому виконавстві останньої третини ХХ – початку ХХІ століть.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури». – Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, 2025.

Дисертація присвячена творчій діяльності видатного майстра української диригентської школи, педагога, автора обробок народних пісень, аранжувань та перекладень для народного хору, інструментувань для оркестру народних інструментів, народного артиста України, професора С. Павлюченка. В дисертації проаналізовано ряд обробок та аранжувань, здійснених С. Павлюченком на предмет виявлення в них мистецьких алгоритмів та драматургічних засад аранжувально-композиційної творчості митця. Виявлено, що С. Павлюченко неодноразово вдавався до побудови форми музичних творів із застосуванням принципу золотого перетину.

Ключові слова: Станіслав Павлюченко, диригент, аранжування, оркестровка, художня діяльність, педагогічна діяльність, українське народне хорове виконавство.

ANNOTATION

***Mahalis O. V.* The Creative Work of Stanislav Pavlyuchenko in Ukrainian Choral Performance in the Last Third of the 20th – Early 21st Century.** – Qualifying scientific work on the manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of art studies on the specialty 26.00.01 «Theory and History of Culture». – Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, 2025.

This dissertation is devoted to the creative work of the outstanding master of the Ukrainian conducting school, pedagogue, arranger of folk songs, composer of choral and instrumental arrangements for folk choir and folk instrument orchestra, People's Artist of Ukraine, Professor Stanislav Pavlyuchenko.

Ukrainian national folk choral art and the creative achievements of notable masters of folk choral performance – such as A. Avdiievskyi, H. Veryovka, M. Krechko, A. Pashkevych, and I. Sliota – are examined as the artistic foundation for S. Pavlyuchenko's development. The dissertation identifies and analyzes the main stages in the formation of S. Pavlyuchenko's artistic personality: his work as conductor of the orchestra and choir master of the H. Veryovka Ukrainian State Folk Choir (1966–1971); as founder, artistic director, and chief conductor of the Ensemble of the Red Banner Western Border District (1971–1993); and as head of the Department of Folk Song Performance, artistic director and chief conductor of the Ukrainian Folk Choir of Kyiv National University of Culture and Arts (1984–2010).

It was established that S. Pavlyuchenko began his pedagogical activity in 1962 at the training studio for actors affiliated with the Ukrainian State Folk Choir. As an educator, he placed special emphasis on popularizing national song, music, and dance heritage, which contributed to the transformation of the studio into a significant factor in the development of national culture. At Kyiv National University of Culture and Arts, S. Pavlyuchenko from 1984 to 2010 was the head of the department of folk song performance, which trained specialists in the following qualifications: «Conductor of a folk choir, teacher of Ukrainian folk music creativity disciplines», «Conductor of a bandurist chapel, teacher of Ukrainian folk music creativity», and «Performer of folk songs, teacher of Ukrainian folk music creativity». The department's academic staff developed a considerable body of educational and methodological materials, including a comprehensive system of qualification tasks for the specialty 7.020104 «Folk Art».

S. Pavlyuchenko's arrangements and orchestrations demonstrate a high level of artistic form awareness. The climactic episodes in analyzed works «Do Not Sleep, My Heart»; «Dear Brother, Take Care of Mother»; «Mother's Cherry Tree» and the

arrangement of the song «Storks» correspond with the golden ratio point and are driven by the semantic weight of the text and peak emotional moments in the music.

Alongside the artistic value of his arrangements and orchestrations, S. Pavlyuchenko's creative legacy exemplifies the practical application of complex textures, imitation, counter-voice polyphony, reinforcement of vocal parts with orchestral timbres, and blending of choral and instrumental timbres. He also employed techniques to intensify emotional impact by incorporating musical material of a different nature. In the arrangement of the song «You Are Our Prayer, Mother», S. Pavlyuchenko inserted a collage fragment of «Eternal Memory», a significant part of the Orthodox requiem service (Panakhyda), using it as a key structural and emotional element to enhance the tragic tone and evoke a deeply realistic atmosphere of human grief on the verge of despair and hopelessness.

In the arrangement of the Ukrainian folk song «Oh, Do Not Grow, Dill», S. Pavlyuchenko diversified the musical material by introducing an instrumental interlude in the subdominant key after the fourth verse, followed by a return to the main key in the fifth verse, which features a unique metric-rhythmic pulse. In the sixth verse, he shifts the key from major to the parallel minor, demonstrating his originality as an interpreter. The verse concludes with a decelerating instrumental passage, after which the maestro returns to the original tempo and key.

Keywords: Stanislav Pavlyuchenko, conductor, arrangement, orchestration, artistic activity, pedagogical activity, Ukrainian folk choral performance.